

Public and Private International Law Bulletin

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Prag Kuralları ve Milletlerarası Tahkim

Prag Rules and International Arbitration

Ziya Akıncı*

Öz

Milletlerarası tahkim yargılaması, farklı hukuk sistemlerinden ve kültürlerden gelen kişilerin buluştuğu adil, işlevsel, hızlı ve ekonomik bir yargılama olmalıdır.

Bu çalışmada milletlerarası tahkim uygulamasında tarafların ve hakemlerin yararlanabileceği kurallar olan Prag Kurallarının uygulama alanı, amacı ve kuralların içeriği, milletlerarası tahkim ve Türk hukuku açısından incelenmiştir.

Prag Kuralları özellikle tahkimin daha hızlı ve daha masrafsız bir şekilde gerçekleşmesini sağlamak için oluşturulmuştur. Prag Kurallarının oluşturulmasında bir başka önemli motivasyon, milletlerarası tahkimde belge ibrazı, çapraz sorgulama gibi en azından bazı konulardaki uygulamaların, gitgide Kıta Avrupası Hukuku uygulamalarından daha çok farklılık göstermesinden kaynaklanmaktadır. Bütün bunların sonucu olarak Prag Kuralları, uygulamacılara dilerlerse kullanabilecekleri kurallar sunmaktadır. Bu çalışmada bu kuralların uygulamacılar açısından neler getirdiği değerlendirilecektir. Ayrıca, bu çalışmada Prag Kuralları, Türk Hukuku ve tahkim uygulaması açısından da değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler

Tahkim, Uyuşmazlık çözümü, Prag Kuralları, Belge ibrazı, Tanık

Abstract

International arbitration proceedings should bring together people from different jurisdictions and cultures and should be fair, efficient, fast and less costly manner.

The Prague Rules have been adopted, especially, for faster and less costly arbitral proceedings. Another motivation for the application of the Prague Rules arose from the increasing differences in practice as time progresses, which are very different in Civil Law practice, such as document production and cross examination. As a result, the Prague Rules have presented a set of rules that could be used by practitioners if they desire.

This article will scrutinize the novelties that these Rules bring for practitioners. Moreover, in this article, Prag Rules have also been taken into consideration from the perspective of Turkish Law and arbitration practice.

Keywords

Arbitration, Dispute resolution, Prague Rules, Document production, Witness

* Sorumlu Yazar: Ziya Akıncı (Prof. Dr.), Galatasaray, Üniversitesi Hukuk Fakültesi Milletlerarası Özel Hukuk Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye.
E-posta: zakinci@gsu.edu.tr ORCID: 0000-0002-4932-6146

Atf: Akıncı A, "Prag Kuralları ve Milletlerarası Tahkim" (2020) 40(1) PPIL 481. <https://doi.org/10.26650/ppil.2020.40.1.0005>

Extended Summary

International arbitration proceedings bring together people from different jurisdictions and cultures. Ideally, and as desired by the parties, such proceedings are conducted in a fair, efficient, fast, and less costly manner. Furthermore, international arbitration also aims to fulfil the common and reasonable expectations of all parties.

To fulfil these expectations, the rules of arbitral institutions, arbitral decisions on proceedings and standard rules developed by practice carry a substantial importance. The Prague Rules, which are the subject of this Article, were drafted for parties and arbitrators to apply to their international arbitral proceedings.

In this Article, the scope, aim and content of the Prague Rules were examined from the perspective of international arbitration and Turkish Law.

The Prague Rules were adopted for faster and less costly arbitral proceedings. Another motivation for the application of the Prague Rules arose from the increasing differences in practice as time progresses, which are vastly different in Civil Law practice, in areas such as document production and cross examination. As a result, the Prague Rules present a set of rules that could be used by practitioners if they desire. This article scrutinises the innovations that these Rules bring for practitioners. Moreover, in this article, the Prague Rules were considered from the perspective of Turkish Law and arbitration practice

The 1999 IBA Rule on the Taking of Evidence in International Commercial Arbitration has played an important role for arbitration practitioners. The IBA Rules achieved important success but also attracted some criticism. For the most part, the criticism was concerned with the fact that the IBA rules turn arbitration into a common law procedure and increase the cost and duration of arbitration. In addition, some of the practices of traditional international arbitration that have become commonplace, such as lengthy witness statements, cross examinations, party appointed expert reports and document production do not exist or, at least, are not common in civil law practice. Moreover, these are the most important issues that make international arbitration more expensive and slow down the process. As a result, the concept is that if it is convenient, and if the parties wish, there should be an alternative practice of arbitration. In light of this, The Prague Rules on the Efficient Conduct of Proceedings in International Arbitration were drafted.

It should be noted that the Prague Rules do not aim to replace the IBA Rules on Taking Evidence. The Prague Rules are not only made for civil law lawyers, although civil law lawyers may find the process closer to their usual practices. Finally, the Prague Rules are not new nor are they original, but reflect the tried and tested practice of arbitration in various regions.

The Prague Rules are applicable only if the parties refer to them. In any case, the mandatory rules of *lex arbitri* must be taken into account. The parties or arbitral tribunal may modify and adopt these rules. The Prague Rules can also be applied partially by agreement.

The Prague Rules focus on cost efficiency to the extent appropriate. Consequently, arbitrators are encouraged to resolve the dispute on a documents only basis without a hearing. The Prague Rules default to a no document production process and the party who wants a document production process should explain why it is necessary for the outcome of the case. The arbitral tribunal may reject the document production request if it believes that document production is not necessary. Similarly, the Prague Rules encourage parties to call as few witnesses as possible or prove the case using only documents if possible. The Prague Rules allow and encourage the appointment of experts by the tribunal instead of party appointed experts. Given that these are practices of civil law, it is not surprising that all of these rules are closer to Turkish legal practice. Thus, the Prague Rules may be more attractive for Turkish practitioners than the traditional international arbitration practice.

The Prague Rules also support pro-active arbitrators during the arbitration practice. The arbitrators are entitled and encouraged to take a proactive role in establishing the facts of the case. The rules allow and encourage arbitrators to express their initial opinions on the relief, the facts and legal arguments as well as the burden of proof. The Rules suggest that arbitrators organize a case management conference where the parties define the facts considered to be in dispute. These approaches are rather different to Turkish arbitration and litigation practice. However, as noted above, the parties and arbitrators may modify or partially apply the Prague Rules.

The Prague Rules allow and encourage the arbitrators to assist the parties to settle. The Rules even allow any member of the arbitral tribunal to act as a mediator if the parties agree in writing. However, if the parties cannot settle the case through mediation and would like the arbitrator who acted as the mediator to continue as a member of the arbitral tribunal, then written consent must be obtained from all parties. If this consent is not given, his or her mandate as arbitrator shall be terminated.

Prag Kuralları ve Milletlerarası Tahkim

Milletlerarası ticari uyuşmazlıkların çözümünde tahkim çok sık olarak tercih edilmektedir. Bunun en önemli sebeplerinden biri, tahkimin taraflar için nötr bir çözüm yolu olmasıdır.¹ Hiçbir taraf davasının diğer tarafın mahkemelerinde görünmesini tercih etmemektedir. Karşı tarafın mahkemeleri tarafsızlık, bağımsızlık ve yargılama bakımından sorunlu olmasa da, avantajı karşı tarafa vermemek için uygulamada taraflar karşı tarafın mahkemelerinin yetkili olmasına razı gelmemektedirler. Bunun dışında, hakemlerin uzman kişiler arasından seçilebilmesi, yargılamanın daha hızlı olması, tarafların yargılamanın dilini ve usule uygulanacak kuralları seçebilmeleri ve tenfiz kolaylığı gibi birçok diğer avantajdan dolayı milletlerarası ticari uygulamada tahkim yaygın bir çözüm yolu olarak kabul edilmektedir.²

Milletlerarası ticari uyuşmazlıkların tahkim yoluyla çözülmesinin doğal bir sonucu, farklı hukuk sistemlerinden ve geleneklerinden gelen kişilerin aynı tahkim yargılamasında buluşmasıdır.³ Uygulamada davalı ve davacı taraflar, taraf vekilleri ve hakemlerin tamamen farklı hukuk sistemlerinden gelen kişiler olması, milletlerarası tahkim uygulamasında oldukça sık rastlanılan bir durumdur. Bunun sonucu olarak milletlerarası tahkim yargılaması, farklı hukuk sistemlerinden ve kültürlerden gelen kişilerin bulunduğu bir yargılama yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tür bir yargılamada tüm taraflar için en ideal olanı, yargılamanın adil, işlevsel, hızlı ve ekonomik olmasıdır. Yine tarafların böyle bir yargılamada bir başka beklentisi, mümkün olduğu kadar kendilerine yabancı olmayan ve öngörülebilir kuralların uygulanmasıdır. Bütün bu beklentileri herkes açısından ve tümüyle gerçekleşmesini beklemek gerçekçi olmayabilir. Bu sebeple, milletlerarası tahkim uygulaması tüm taraflar açısından ortak ve makul beklentileri gerçekleştirmeyi hedeflemektedir.

İşte bu beklentilerin gerçekleştirilmesinde tahkim kurumlarının kuralları, hakemlerin usule ilişkin kararları ve uygulamada geliştirilen standart kurallar büyük önem taşımaktadır. Bu çalışmanın konusunu oluşturan Prag Kuralları da, milletlerarası tahkim uygulamasında tarafların ve hakemlerin yararlanabileceği kurallar olarak hazırlanmıştır.

Prag Kuralları Nedir?

Yukarıda belirtildiği üzere milletlerarası tahkim günümüzde milletlerarası ticari uyuşmazlıklar açısından mutad çözüm yolu olarak kabul edilmektedir.⁴ Uluslararası

1 Mahmut Birsnel, 'Milletlerarası Ticari Tahkim ve Türkiye' (1980) 1(1) Ege Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 97, 100; Cemal Şanlı, *Milletlerarası Ticari Tahkimde Esasa Uygulanacak Hukuk*, (Banka ve Ticaret Hukuku Enstitüsü 1986) 321.

2 Ziya Akıncı, *Milletlerarası Tahkim* (4th edn, Vedat Kitapçılık 2016) 7; Ziya Akıncı, 'Milletlerarası Ticari Uyuşmazlıkların Alternatif Çözüm Yolları' (1996) XVIII(4) 93, 95-101; Gary Born, *International Arbitration: Cases and Materials*, (2nd edn, Kluwer Law International 2015) 110-114.

3 Joshua D H Karton, *The Culture of International Arbitration and Evolution of Contract Law* (1st edn, Oxford University Press) 23.

4 Cemal Şanlı, *Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları*, (6th edn, Beta 2016) 291; Akıncı (n 2) 4.

Barolar Birliği (IBA) yukarıda açıklandığı üzere, farklı ülkelerden tahkime dahil olan tarafların beklentilerini karşılamak üzere kurallar hazırlamıştır. Uluslararası Barolar Birliği, milletlerarası tahkimde belge ibrazı ile ilgili olarak 1999 yılında “Milletlerarası Ticari Tahkimde Delillerin İkamesi Hakkında Uluslararası Barolar Birliği Kuralları”⁵ nı kabul etmiştir.⁵ Söz konusu kurallar, 2010 tarihinde gözden geçirilerek bugünkü haline gelmiştir.⁶ Ancak tahkimin bazı hukuk sistemlerinde bulunmayan ve milletlerarası tahkim uygulamasında yaygın olarak kullanılan bazı yöntemleri, tahkimi daha pahalı, daha yavaş ve çok ayrıntılı kurallara tabi olan bir yargılama haline getirdiği söylenerek eleştirilmiştir.⁷ Örneğin ticari davalar bakımından Türk hukukunda da prensip olarak uygulanmayan yazılı tanık ifadeleri, çapraz sorgulama, taraf uzman raporları veya belge ibrazı gibi uygulamalar her dava için uygun olmayabilir. Bu sebeple bu tür davalar için farklı kurallar hazırlanması gereksinimi doğurmuştur. İşte bu gereksinimin bir sonucu olarak Prag Kuralları (*The Prague Rules on the Efficient Conduct of Proceedings in International Arbitration*) hazırlanmıştır.

Prag Kurallarında özellikle yargılamanın daha işlevsel olmasını sağlamak amacıyla delillerin ibrazı, dava yönetimi teknikleri ve uzlaşma ile ilgili hükümlere yer verilmiştir.⁸ Bilindiği üzere, tahkim usulüne uygulanacak hukukun emredici kurallarına ve tarafların anlaşmalarına aykırı olmamak koşuluyla, tahkim yargılamasında uygulanacak usul serbestçe belirlenebilir.⁹ Uygulamada hakemler ilk ara kararlarında tarafların da görüşünü alarak usule uygulanacak kuralları belirlemektedir (*Procedural Order 1*). İşte hakemler ve taraflar ilk ara kararda uygulanacak kuralları belirlerken Prag Kurallarına atıf yapabilirler. Taraflar isterlerse Prag Kuralları’nın kısmen uygulanmasını da kararlaştırabilirler. Buna karşılık Prag Kuralları’na tahkim şartında atıf yapılması durumunun farklı hukuki sonuçları olacaktır. Böyle bir durumda Prag Kuralları’nın uygulanması için hakemlerin veya tarafların onayı gerekli olmayacaktır¹⁰.

Prag Kuralları Ne Değildir?

Prag Kurallarının ne olduğunun belirlenmesi kadar, Prag Kurallarının ne olmadığının belirlenmesi de önem taşımaktadır. Öncelikle Prag Kuralları, Uluslararası Barolar Birliği’nin yine aynı şekilde tahkim usulünde kullanılmak üzere düzenlemiş olduğu

5 Ayrıntılı bilgi için bkz. The 1999 IBA Rule on the Taking of Evidence in International Commercial Arbitration

6 Ayrıntılı bilgi için bkz. . Commentary on the revised text of the 2010 IBA Rules on the Taking of Evidence in International Arbitration”, www.ibanet.org.

7 Draft Prague Rules, Working Group Note

8 Prague Kuralları (Rules on the Efficient Conduct of Proceedings in International Arbitration) madde 3-7

9 Akıncı (n 2) 167; Gary Born, *International Commercial Arbitration*, (2nd edn, Kluwer Law International 2014) 1615-1616; Pierre Mayer, “Comparative Analysis of Power of Arbitrators to Determine Procedures in Civil and Common Law Systems”, in Albert Jan Van Den Berg (eds), *Planning Efficient Arbitration Proceedings: the Law Applicable in International Arbitration* (Kluwer Law International 1996) 26.

10 Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus, Prag Kurallarına tahkim şartında atıf yapılmışsa, tahkim yargılamasının söz konusu kurallara aykırı olması, artık tahkim şartına aykırılık anlamına gelebilecektir. Bu sebeple, tahkim şartında bu tür kurallara yer verilmesi, tarafların murad ettiğiinden daha ağır sonuçlar doğurabilir.

kuralların yerine geçen bir düzenleme değildir.¹¹ Hatta istenirse her iki düzenlemenin de birlikte kullanılması dahi mümkündür.¹² Sonuçta bu kurallar hakemler veya tarafların tercih etmesi durumunda, kısmen veya tamamen kullanılan kurallardır. Bu sebeple bu kurallardan birinin diğerini yürürlükten kaldırması gibi bir durum söz konusu değildir.

Prag Kuralları ile ilgili ikinci önyargı Prag Kurallarının yalnızca Kıta Avrupası hukukunun uygulandığı tahkimler için kullanılacağı algısıdır. Yukarıda belirtildiği gibi, bu tür düzenlemeler farklı hukuk sistemlerine ait tarafların buluşacağı ortak noktayı düzenlemek için yapılmaktadır. Bu sebeple, Prag Kurallarının sadece Kıta Avrupası hukukuna tabi olan hukukçular için yapıldığını söylemek tam olarak doğru olmayacaktır. Bununla beraber, uygulamada Kıta Avrupa'sına tabi hukukçuların Prag Kurallarına daha yakın olduğunu söylemek mümkündür.

Prag Kuralları yeni bir düzenleme olmakla birlikte, uygulamacılara yabancı olan veya yeni keşfedilmiş kurallar değildir. Söz konusu kurallar zaten milletlerarası tahkim uygulamasının içinden gelen ve tahkim uygulamasıyla birlikte gelişen kurallardır. Bu sebeple Prag Kurallarını mevcut tahkim uygulamasından tamamen farklı bir uygulama olarak algılamak gerekir.

Prag Kuralları Ne Zaman Uygulanır?

Milletlerarası tahkim uygulamasında uyumsuzluğu çözecek hakem veya hakem heyeti belirlendikten sonra, hakem veya hakem heyeti, yargılama sürecinde uygulanacak kurallar ile ilgili detaylı bir ara karar verir. Böylece taraflar ve hakemler yargılamanın başlangıcından sonuna kadar devam edecek süreçle ilgili birçok konuya açıklık getirerek herkes için en öngörülebilir, işlevsel ve adil kuralları oluşturur. Hakemler veya taraflardan herhangi biri, bu usulü kuralları belirlerken Prag Kuralları'nın uygulanmasını önerebilir. Tarafların Prag Kuralları'nın uygulanması konusunda anlaşmaları üzerine, artık Prag Kuralları söz konusu uyumsuzlukta uygulama alanı bulacaktır.¹³ Taraflar veya hakemler isterlerse Prag Kuralları'nın bazı maddelerinin uygulanmamasını da kararlaştırabilirler. Başka bir deyişle Prag Kuralları'nın kısmen de uygulanması mümkündür.¹⁴

Prag Kurallarının uygulanması tahkim şartında da kararlaştırılabilir. Prag Kuralları'na tahkim şartında atıf yapılması durumunda artık Prag Kuralları tahkim şartının bir parçası olacaktır. Bu sebeple, hakemlerin ve tarafların Prag Kuralları'nın uygulanmasına itiraz etmesi söz konusu olmayacaktır. Başka bir deyişle tıpkı tahkim şartındaki diğer hususlar gibi, ancak her iki tarafın da mutabık kalması durumunda

11 Ayrıntılı bilgi için bkz. Duarte Henriques, 'The Prague Rules: Competitor, Alternative or Addition to the IBA Rules on the Taking Evidence in International Arbitration?', 2018 36(2), 351-363.

12 Ayrıntılı bilgi için bkz. *Ibid.*, 351-363.

13 Gonzalo Stampa, 'The Prague Rules' 2019, 35(2) Arbitration International 221, 226.

14 *Ibid.* 227.

Prag Kuralları'nın uygulanmasından kısmen veya tamamen vazgeçilebilir. Bu sebeple, Prag Kuralları'na tahkim şartında yer verilmesi durumunda, tarafların ancak karşı tarafın onayı olursa Prag Kuralları'na aykırı hükümler benimsetebileceğinin bilincinde olması gerekir. Zira tahkim şartında Prag Kuralları'na atfı yapılması durumunda artık tüm taraflar onay vermedikçe hakemin farklı bir usul öngörmesi prensip olarak söz konusu olmayacaktır.

Prag Kuralları'nın uygulamasında esas olan tarafların anlaşmasıdır.¹⁵ Tarafların anlaşması ve hakem veya hakem heyetinin kabulü üzerine Prag Kuralları uyuşmazlığa uygulanacaktır. Taraflardan birinin Prag Kuralları'nın uygulanmasına itiraz etmesi durumunda, prensip olarak Prag Kuralları'nın uygulanması mümkün değildir. Bununla beraber, hakem veya hakem heyetinin gerekli gördüğü konularda Prag Kuralları'ndan yararlanması mümkündür.

Hakemin ve tarafların kararlaştırılacağı diğer kurallar gibi Prag Kuralları'nın da tahkim usulüne uygulanacak hukukun (*lex arbitri*) emredici kurallarına aykırı olmaması gerekir. Taraflar aksini kararlaştırmamışsa tahkim usulüne tahkim yeri hukuku uygulanacaktır.¹⁶ Bu sebeple tahkim yeri hukukunun tahkim kanununun emredici kurallarının dikkate alınması gerektir.¹⁷ Prag Kuralları'nın tahkim yeri ülkesinin hukukunun emredici kurallarına aykırı olması durumunda, aykırı olan kurallar uygulanmayacaktır.

Prag Kuralları'nın amacı tahkim yargılamasının herkes açısından işlevsel ve adil olmasını sağlamaktır.¹⁸ Bu sebeple Prag Kuralları uygulanırken her halükârda taraflara eşit davranma ve dinlenme haklarının zarar görmemesine ilişkin temel prensibe uygun davranılması gerekir.

A. Belge İbrazı

Milletlerarası tahkim uygulamasında belge ibrazı yaygın bir şekilde kullanılan bir yöntemdir. Belge ibrazı en basit ifadeyle, karşı tarafın elindeki belgelerin sunulmasının istenmesidir.¹⁹ Belge ibrazı (*document production*) olarak ifade edilen bu yöntemde, ispat yükünü taşıyan taraf, iddiasını ispat etmek için gerekli olan belgelerin diğer tarafın elinde olduğunu biliyorsa, davayı aydınlatacak olan bu belgelerin sunulmasını talep edebilir.²⁰ Diğer tarafın bu belgeleri gönüllü olarak sunmaması durumunda,

15 E Gaillard and J Savage, *Fouchard, Gaillard, Goldman on International Commercial Arbitration*, (Kluwer Law International 1999) § 11, 44, 45.

16 Akıncı (n 2) 165-169; Şanlı (n 4) 300; Born (n 9) 1530-1531; George A. Bermann, 'The Lex Arbitri and the Arbitral Seat' 2017, *International Arbitration and Private International Law*, 216-223.

17 Akıncı (n 2) 167; Born (n 9) 1583-1592; Bermann (n 17) 204.

18 Stampa, (n 13) 223; Draft Prague Rules, Working Group Note.

19 Akıncı (n 2) 226.

20 Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Cemile Demir Gökyayla, *Milletlerarası Tahkimde Belge İbrazı*, (Vedat 2014) 15 vd.

hakemlerden söz konusu belgelerin talep eden tarafa sunulması hakkında ara karar vermesi talep edilebilir²¹.

Milletlerarası tahkim uygulamasında belge ibrazı çok önemli ve faydalı bir uygulama olmakla birlikte, uygulamada çok sayıda belge talep edilmesi, belge taleplerine yapılan itirazlar ve hakemlerin bu itirazları karara bağlama süreci tahkim süresini ve tahkimin maliyetini önemli ölçüde arttıran bir etken durumuna gelmiştir. Daha da önemlisi her uyuşmazlık için belge ibrazının yararlı ve gerekli olmadığı da bir gerçektir. Nitekim belge ibrazı uygulaması Kıta Avrupa'sında çok daha kısıtlı bir uygulama alanı bulmaktadır. Bunun sonucu olarak Prag Kuralları milletlerarası tahkim uygulaması açısından belge ibrazı ile ilgili daha farklı bir yaklaşım getirmiştir. Buna göre Prag Kuralları eğer gerekli ve yararlı değilse öncelikle belge ibrazı prosedüründen vazgeçilmesini önermektedir.²² Böylece tarafların belge ibrazı talepleri, bu taleplere itiraz, itiraza cevap ve hakemlerin istenen belgeler hakkında karar vermesi gibi yoğun bir emek ve zaman gerektiren prosedürden tasarruf etmek mümkün olacaktır.

Prag Kuralları uyarınca taraflardan biri belge ibrazı prosedürünün uygulanmasını istiyorsa öncelikle neden belge ibrazına gereksinim duyulduğu konusunda açıklama yapması gerekmektedir. Her hâlükârda belge ibrazı yolu ile karşı talepten belge talep edilebilmesi için talep edilen belgelerin uyuşmazlık hakkında verilecek karar açısından ilgili ve önemli olması gerekmektedir. Ayrıca söz konusu belgelerin belge ibrazı yoluyla istenebilmesi için diğer tarafta olması gerekmektedir. Yine söz konusu belgelerin herkesin erişimine açık belgelerden olmaması gerekmektedir.

Belge ibrazının ne zaman talep edileceği tarafların anlaşması veya hakem kararı ile belirlenecektir.²³ Belge ibrazından azami faydayı sağlayabilmek için, tarafların, birbirlerinin iddia ve savunmaları hakkında bilgi sahibi olmaları ve hakemlerin ibrazı istenen belgenin davanın sonucuna etkili olup olmadığı konusunda karar verebilecek durumda olmaları gerekir. Uygulamada genellikle, ilk dilekçe teatisinin (dava ve cevap dilekçeleri) tamamlanmasından sonra veya dilekçe teatisi tamamlandıktan sonra (replik ve düplik dilekçesinden sonra) belge ibrazı yapılmasına karar verilmektedir.²⁴ Prag Kuralları belgelerin yargılamanın ileri aşamasında istenmesine istisnai durumlar hariç olmak üzere, prensip olarak izin verilmemesi gerektiğini belirtmektedir.

Hakemler tarafından ibrazı emredilen belge ibraz edilmezse, hakemler, ispat yükünü taşıyan tarafın iddiasının doğru olduğu sonucuna varabilir.²⁵ Prag Kurallarının belge

21 Özellikle ABD, İngiltere ve diğer müşterek hukuk sistemlerindeki ülkelerin milli hukuk sistemlerinde kullanılan "discovery" ya da "disclosure" usulü, milletlerarası tahkimde uygulama alanı bulmamaktadır. Bu yöntemlerde taraflar kendilerinde bulunan davayla ilgili her türlü bilgi veya belgeyi karşı tarafa vermek veya incelemesine açmak durumundadır.

22 Prag Kuralları, madde 4.3 vd.

23 Akıncı (n 2) 227.

24 Ibid 227

25 Ayrıntılı bilgi için bkz. Vera Van Houtte, 'Adverse Inferences in International Arbitration' in Teresa Giovanni and Alexis Moure (eds) Institute Dossier VI, Written Evidence and Discovery in International Arbitration (Kluwer Law International 2009) 195-320.

ibrazı ile ilgili hükümlerinde Milletlerarası Tahkim Kanunu'na aykırılık yoktur. Esasında Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda bu konuda bir açıklık bulunmamaktadır. Ancak gerek Medeni Kanun'un 2. maddesinde düzenlenen dürüstlük kuralı, gerekse, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 29. maddesindeki tarafların dürüstlük kuralına uygun davranma zorunluluğu ve davanın dayanağı olan vakialara ilişkin açıklamalarını gerçeğe uygun bir biçimde yapma yükümlülüğü böyle bir sonucun Türk Hukuku'na yabancı olmayacağını göstermektedir.²⁶

B. Tanıklar

Milletlerarası tahkim uygulamasında tanık delili çok yaygın ve yoğun bir şekilde kullanılan bir delil türüdür. Taraflar dilekçeleri ile birlikte, yazılı tanık ifadelerini hakem heyetine sunarlar ve duruşmada tanıklar karşı tarafın avukatları ve tanıkları tarafından sorgulanarak, hakemlerin vakialar hakkında tanıklardan bilgi edinmesi sağlanır. Türk hukukunda olduğu gibi Kıta Avrupası sistemi benimseyen ülkelerde ticari davalarda tanık deliline oldukça az dayanılmaktadır. Milletlerarası tahkimde yoğun bir şekilde tanık dinlenilmesi, hakemlerin vakialar hakkında birinci elden bilgi sahibi olmasına imkân vermekle birlikte, tahkim süresinin masrafların artmasına sebep olabilmektedir. Bu sebeple Prag Kuralları, tanık dinlenilmesi ve tanık sayısına dikkatli yaklaşılması gerektiğine dikkat çekmiştir.²⁷ Buna göre öncelikle taraflardan biri tanık dinletmek istiyorsa, hangi tanıkları, hangi vakıyı kanıtlamak için dinletmek istediğini ve tanıkların hakem kararı açısından nasıl bir katkıda bulunacaklarını belirtmesi gerekmektedir. Bunun üzerine hakem heyeti hangi tanıkların dinleneceğine, aynı konuda birden fazla tanık gösterilmesinin ve yazılı tanık ifadesinin gerekli olup olmayacağına karar verecektir. Bundan başka, hakem heyeti tanıkların dinlenme sırasına, tanıklar için ayrılacak süreye veya gerekli görürse tanıkların aynı anda sorgulanmasına (*witness conferance*) karar verebilir.

C. Bilirkişi

Milletlerarası tahkimde bilirkişi uygulaması ile yerel mahkemelerimizdeki bilirkişi uygulaması arasındaki en önemli fark, bilirkişi seçim yönteminde ortaya çıkmaktadır. Bilindiği üzere, mahkemelerimizdeki uygulamada, taraflar arasındaki dilekçe değişimi tamamlandıktan sonra, mahkeme yaygın olarak uyuşmazlığın çözümünde kendisine yardımcı olması için bir bilirkişi veya bilirkişi heyeti tayin etmektedir.²⁸ Milletlerarası tahkim uygulamasında teknik, hukuki ve diğer konularda hem davacının hem de davalının dosyaya uzman görüşü sunma hakkı bulunmaktadır.²⁹ Uygulama dikkate alındığında, hakemlerin bilirkişi atamasına neredeyse hiç rastlanılmamakta ve taraflar kendileri uzman görüşü sunmaktadırlar.

26 Demir Gökyayla (n 20) 221 vd.

27 Prag Kuralları madde 5

28 Hakan Pekcantez, *Medeni Usul Hukuku* (15th edn, On İki Levha 2017) 1911-1945.

29 Akıncı (n 2) 220-224.

Milletlerarası tahkimde uzman görüşü sunan kişilerin raporunun doğruluğunu ve tarafsızlığını denetleyecek en önemli mekanizma çapraz sorgu mekanizmasıdır. Zira kendi uzmanlıkları ile ilgili dosyaya rapor sunan kişiler, duruşmaya katılmak ve konu ile ilgili soruları cevaplamak zorundadırlar. Buna göre, taraflardan birinin isteği üzerine uzman görüşü hazırlayan kişi, duruşmaya katılarak uzman görüşü ile ilgili olarak karşı tarafın ve hakemin soracağı soruları cevaplamakla yükümlüdür. Dosyaya uzman görüşü sunan kişinin haklı bir sebep olmaksızın duruşmaya katılmayı reddetmesi durumunda, hakemler söz konusu uzman görüşünün dikkate alınmaması da dâhil olmak üzere, uygulayacakları yaptırımı belirleyebilirler.

Tarafların uzman görüşü sunmaları ve görüş sunan uzmanların duruşmada çapraz sorguya tabi tutulması, yargılama masraflarının ve süresinin artmasına sebep olabilir. Bu sebeple Prag Kuralları hakem heyetine bilirkişi atama yetkisi tanımaktadır.³⁰ Hakem Heyeti kimin bilirkişi atanacağı konusunda tarafların görüşünü alabilir. Tarafların veya hakemin talebi üzerine bilirkişi duruşmaya gelerek hakem ve tarafların sorularına cevap verebilir.

D. Hakem Heyeti

Prag Kurallarının en önemli özelliklerinden bir tanesi, hakemlerin tahkim yargılamasında daha etkili rol almasını önermesidir. Milletlerarası tahkim uygulaması dikkate alındığında, bazı hakem heyetlerinin mümkün olduğu kadar tarafların etkin rol oynamasını teşvik ettiği ve hakemlerin karar aşamasına kadar gözlem ve inceleme ile yetindikleri görülmektedir. Prag Kuralları ise hakemlerin yargılamanın başından itibaren daha etkin rol oynamasını önermektedir.³¹ Böylece hakemler tarafların iddia ve savunmaları hakkında gerekli gördükleri bilgileri daha iyi ve açık olarak elde edebilecekleri gibi, taraflar da hakemlerin uyuşmazlığa yaklaşımları ve uyuşmazlığı çözmek için ağırlıklı olarak ihtiyaç duydukları konular hakkında bilgi sahibi olacaktır. Bu yaklaşımı destekleyenlere göre taraflar ve hakemler birbirlerini daha iyi anlayacak ve böylece yargılama sürecinin daha işlevsel geçmesi sağlanacaktır. Buna göre hakemler tarafların dilekçelerini inceledikten sonra uyuşmazlıkla ilgili vakıalar ve hukuki argümanlar hakkındaki ilk görüşlerini ifade etmeli, taraflar arasında ihtilafı olmayan vakıaları belirlemeli, tarafların sonuç ve istemlerini mümkün olduğunca açık hale getirmeli, taraflar arasında uyuşmazlık konusu olan hususları belirlemeli, ispat yükü hakkında görüşlerini bildirmeli ve delillerin hakemlerin verecekleri karar açısından ilgisi ve ağırlığı konusunda taraflara bilgi vermelidir.

Görüldüğü gibi Prag Kuralları hakemler ve taraflar arasında uyuşmazlıkla ilgili iddia ve savunmalar, deliller ve ispat yükü açısından karardan önce bir bilgi alışverişi olmasını öngörmektedir. Ancak, Türk hukuku ve yargılama gelenekleri açısından

30 Prag Kuralları madde 6

31 Prag Kuralları madde 2

böyle bir uygulamanın yerinde olup olmadığı tartışılabilir. Örneğin taraf dilekçelerinin tümü sunulmadan ve duruşma yapılmadan hakemlerin vakıalar ve hukuki argümanlar hakkında ilk görüşlerini ifade etmeleri ihsası rey olması sebebiyle hakemlerin bağımsızlığı açısından sorun yaratabilecektir. Her iki tarafın bu konuda rızasının bulunduğu durumlarda bile, tarafların iddia ve savunmaları tamamlanmadan ve duruşma yapmadan hakemlerin ilk görüşlerini bildirilmeleri, yargılamanın geri kalan bölümünün sağlıklı yürütülmesine engel olabilecektir. Zira hakemlerin bağımsızlığı prensibi, âdil bir yargılamanın gerçekleşmesi ile yakından ilgili temel bir prensiptir³². Hakemlerin bağımsızlığını ve tarafsızlığını sağlanmasında ilk yükümlülük, bizzat hakemler için öngörülmüştür³³.

E. Hakemin Hukuku Uygulaması (*Jura Novit Cura*)

Uyuşmazlığı çözümlenecek hakemler tarafların iddia ve savunmalar ile sunulan delilleri değerlendirerek karar vereceklerdir. Uyuşmazlığın mahkemelerde çözümlenmesi durumunda, hâkimin hukuku kendiliğinden uygulama yetkisi vardır. Bununla beraber milletlerarası tahkim uygulamasında, hâkimin hukuku kendiliğinden uygulama prensibine daha ihtiyatlı yaklaşılmaktadır.³⁴ Uyuşmazlığın çözümünde hakemlerin dayanacakları hukuki gerekçeleri taraflar ileri sürmese dahi, hakemler hukuku kendiliğinden uygulayarak tarafların ileri sürmedikleri hukuki gerekçelere dayanarak karar verebilir mi?³⁵ Milletlerarası ticari tahkim uygulamasında hakemler tarafların ileri sürmedikleri hukuki argümanlar hakkında iki önemli çekinceye sahiptirler. Birincisi, yargılama boyunca tarafların fikir beyan etme fırsatı bulamadığı argümanları, kararlarında ilk kez belirtmeleri durumunda, taraflar söz konusu hukuki konu hakkında beyanda bulunma imkânı bulamayacaklardır. Bu sebeple bu durumum ‘sürpriz karar yasağı’ olarak adlandırılmakta ve hatta sürpriz karar yasağına aynı olarak verilen hakem kararlarının iptali söz konusu olmaktadır.³⁶ İkinci olarak, hakemlerin taraflarca ileri sürülmemeyen bir hukuki argümana dayanarak karar vermesi taraflara eşit davranma prensibine de aykırılık oluşturabilir. Zira, söz konusu hukuki argüman muhtemelen bir tarafın lehine diğer tarafın aleyhine sonuçlar doğuracağı için, hakemler pratik olarak bir tarafa yardım etmiş olacaklardır. Bu sebeple, milletlerarası tahkim uygulamasında hakemlerin kendiliğinden hukuku uygulamalarına daima çok dikkatli yaklaşılmaktadır.

32 Geniş bilgi için bkz. Didem Kayalı, *Milletlerarası Ticari Tahkimde Hakemlerin Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı*, (Seçkin 2015); Süheyla Balkar Bozkurt, *Milletlerarası Ticari Tahkimde Hakemlerin Bağımsızlık Yükümlülüğü*, (On İki Levha 2016)

33 Hakemlerin tarafsızlığı ve bağımsızlığı tarafların ortak beklentisidir. Bkz.: J. Martin Hunter, *Ethics of the International Arbitrator*, Swiss Arbitration Association Bulletin, No 4, (Zurich 1986) s. 222; Süheyla Balkar Bozkurt, (n 32) 81

34 G Kaufmann-Kohler, ‘The Arbitrator and the Law: Does He/She Know It? Apply It? How? And a Few More Questions’ 2005, 21(4) *Arbitration International* 631, 635; William Park, ‘Arbitrators and Accuracy’ 2010 1(1) 25, 42-44.

35 Ayrıntılı bilgi için bkz. Hege Elizabeth Kjos, ‘The Role of Arbitrators and the Parties in Ascertainning the Applicability and Content of National and International Law’ in *The Interplay Between National and International Law in Investor-State Arbitration*, (Oxford University Press 2013) 157-211.

36 Örnek karar için bkz. *Urquijo v Da Silva Muniz*, İsviçre Federal Mahkemesi Kararı, No 4A 400/2008, 9 Şubat 2009.

Yukarıda belirtildiği üzere, Prag Kuralları prensip olarak hakemlerin yargılamada mümkün olduğunca etkin ve aktif olmasını istemektedir. Bu sebeple prensip olarak Prag Kuralları uyarınca hukuki argümanların, söz konusu hukuk kuralından lehine sonuçlar çıkararak tarafça yapılması gerekmektedir. Buna karşılık, tarafların hiç tartışmadığı hukuki argümanların hakemler tarafından dikkate alınması mümkündür. Böyle bir durumda, hakemler söz konusu hukuk kuralından bahsederek, tarafların bu konudaki görüşlerini alacaklardır. Böylece bir taraftan hakemler hukuku eksiksiz ve doğru bir şekilde uygulama imkanı bulurken, diğer taraftan, taraflara bu konuda beyanda bulunma imkanı vereceklerdir.³⁷

F. Uzlaşma

Prag Kuralları tahkim yargılaması sırasında tarafların uzlaşması olasılığını da düzenlemiştir. Tahkim yargılaması sırasında tarafların uzlaşma olasılığı ortaya çıkabilir. Taraflar kendi aralarında uzlaşma sağlayarak, tahkim yargılamasını sona erdirebilirler. Bundan başka, taraflar arşında uzlaşma olasılığının söz konusu olması üzerine taraflar bu aşamadan sonra hakemin uyuşmazlığın çözümünde “arabulucu” olarak yardımcı olmasına karar verebilirler. Böyle bir durumda artık tarafların uzlaşması için çaba gösterilecek ve uzlaşma sağlanması durumunda taraflar arasındaki uyuşmazlık sona ermiş olacaktır. Bu yöneteme hakem arabulucu (*arbitration med*) denmektedir.³⁸

Burada ortaya çıkan ilginç bir durum, arabuluculuk görüşmelerine rağmen taraflar arasında uzlaşma sağlanamazsa uyuşmazlığa tahkimde devam edilmesi ve aynı kişinin tekrar hakem olarak görevine devam etmesi mümkün müdür? Taraflar arasında tahkim şartı olduğu için arabuluculuk yönteminde uyuşmazlık sağlanamazsa uyuşmazlık tekrar tahkimde çözümlenebilecektir. Ancak arabulucu olarak görev yapan kişinin, arabuluculuk yaptıktan sonra tekrar hakem olarak devam etmesi mümkün olabilir mi?³⁹ Prag Kuralları arabulucu olarak görev yapan bir hakemin arabuluculuktan sonra tekrar hakem olarak görev yapabilmesi için, bu konuda tarafların yazılı onayını aramaktadır. Aksi takdirde, artık bu kişiler hakem olarak görevlerine devam edemezler ve bu nedenle yeni hakemlerin seçilmesi gerekecektir.⁴⁰

Prag Kurallarının bu yaklaşımı Türk Hukuku’na da uygundur. Türkiye Arabuluculuk Etik Kuralları madde 4(6) uyarınca, arabulucunun bu sıfatla görev yaptığı uyuşmazlık ile ilgili olarak açılan davada, daha sonra, avukat olarak görev üstlenemeyeceği açıkça düzenlenmiştir.⁴¹ Yine aynı maddede arabulucunun ancak, taraflar açık ve

37 Prag Kuralları madde 7

38 Ayrıntılı bilgi için bkz. R Ebe, ‘Results and Observations: How a Multistep Med-Arb Produced a Fast(er) Settlement’, International Institute for Conflict Prevention and Resolution, 2011 29(4).

39 Aksi yönde görüş için bkz. Stampa (n 13) 233-234.

40 Prag Kuralları madde 9.

41 Arabuluculuk Etik Kuralları’nın 4/6. maddesi şöyledir: Arabulucu, bu sıfatla görev yaptığı uyuşmazlık ile ilgili olarak açılan davada, daha sonra, avukat olarak görev üstlenemez. Ancak, taraflar açık ve yazılı onayları ile birlikte talep ederlerse, açılan tahkim yargılamasında hakemlik yapabilir.

yazılı onayları ile birlikte talep ederlerse, açılan tahkim yargılamasında hakemlik yapabileceği belirtilmiştir. Bu sebeple, arabulucunun aynı uyuşmazlıkta hakem olarak görev yapabilmesi için her iki tarafın yazılı onayı gerekmektedir. Taraflardan birinin kabul etmemesi durumunda, arabulucunun aynı taraflar arasındaki bu uyuşmazlıkta hakem olarak görev yapması söz konusu olamayacaktır⁴². Başlangıçta, Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanununa ilişkin Yönetmeliği'nin 12(4) hükmü arabulucunun ilgili uyuşmazlığa ilişkin açılan davada hâkim, hakem ya da bilirkişi olamayacağını açıkça düzenlemiştir.⁴³ Ancak daha sonra yayımlanan yeni yönetmelikle⁴⁴ hükmün bu kısmı değiştirilmiş ve arabulucunun hakem olarak görev alması yasaklanmamıştır. Bu sebeple tarafların arabulucu olarak görev yapan kişinin hakem olarak atanması konusunda anlaşmaları veya itiraz etmemeleri durumunda, arabulucu olarak görev yapan kişinin sonradan hakem olarak görev yapması mümkün olabilecektir.

Arabulucu olarak görev yaptıktan sonra aynı kişinin tekrar hakem olarak görev yapması konusunda taraflar arasında bir anlaşma olmaması durumunda, hakemin görevi sona erecektir. Zira arabulucu olarak görev yapmış olan kişinin, arabulucu sürecinde duydukları beyanlar ve bilgiler, hakemin bağımsızlığı ve tarafsızlığı prensibini olumsuz etkileyebilir. Nitekim, arabulucunun, arabuluculuk faaliyeti sırasında tarafların tutumları neticesinde herhangi bir taraf hakkında olumlu ya da olumsuz kanaate sahip olması mümkündür. Prensip olarak arabuluculuk sürecinde arabulucunun hedefi tarafların uzlaşmasını sağlamaktır. Arabulucu, tarafların uzlaşmasını sağlamak için tarafların beyanlarını alabilir ve uzlaşma koşullarının sağlanması için tarafların asgari beklentilerini bütün samimiyetiyle öğrenmeye çalışabilir, taraflarla diğer tarafın yokluğunda ayrı ayrı görüşebilir ve tarafların uzlaşmamaları halinde karşılaşılabilecekleri riskleri açıklayarak tarafları uzlaşmaya ikna etmeye çalışabilir. Arabulucunun uzlaşma sağlamazsa tekrar hakem olarak görev yapma ihtimalinin olduğu durumlarda, arabulucu söz konusu faaliyetlerini yerine getirirken son derece ihtiyatlı davranmak durumunda kalacaktır. Örneğin; ileride hakem olarak vazife yapacak olan arabulucunun taraflar ile ayrı ayrı ve diğer tarafın yokluğunda görüşmesi, tarafların kabul edilebilir beklentileri hakkında sorular sorması, taraflar arasındaki uyuşmazlık hakkında herhangi bir fikir beyan etmesi, tahkim süreci ve hakem kararının geçerliliği açısından ciddi sorunlar doğurabilir.

42 Arabuluculuk Etik Kuralları madde 4/6.

43 26.01.2013 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan mülga HUAK Yönetmeliği m. 12(4): "*Arabulucu, bu sıfatla görev yaptığı uyuşmazlık ile ilgili olarak açılan davada, daha sonra, hâkimlik, hakemlik ve bilirkişilik yapamayacağı gibi avukat olarak da görev üstlenemez*".

44 02.06.2018 tarihli Resmi Gazete.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Bibliyografya/Bibliography

- Akıncı Z, *Milletlerarası Tahkim*, (Vedat Kitapçılık 2016)
- Akıncı Z, ‘Milletlerarası Ticari Uyuşmazlıkların Alternatif Çözüm Yolları’ (1996) *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi* 18(4) 93-109.
- Birsel M, ‘Milletlerarası Ticari Tahkim ve Türkiye’ (1980), *Ege Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 97-100.
- Balkar Bozkurt S, *Milletlerarası Ticari Tahkimde Hakemlerin Bağımsızlık Yükümlülüğü*, (On İki Levha 2016).
- Born G, *International Arbitration: Cases and Materials*, (2nd edn, Kluwer Law International 2015.)
- Born G, *International Commercial Arbitration*, (2nd edn Kluwer Law International 2014).
- Ebe R, ‘Results and Observations: How a Multistep Med-Arb Produced a Fast(er) Settlement’, 2011 29(4) *International Institute for Conflict Prevention and Resolution*.
- Gaillard R and Savage J, Fouchard, Gaillard, *Goldman on International Commercial Arbitration*, (Kluwer Law International 1999).
- George A. Bermann, ‘The Lex Arbitri and the Arbitral Seat’ (2017) *International Arbitration and Private International Law*, 216-223.
- Gonzalo Stampa, ‘The Prague Rules’ 2019, 35(2) *Arbitration International* 221-224.
- Gökyayla Demir C, *Milletlerarası Tahkimde Belge İbrası*, (Vedat 2014).
- Henriques D, ‘The Prague Rules: Competitor, Alternative or Addition to the IBA Rules on the Taking Evidence in International Arbitration?’, 2018 36(2), 351-363.
- Houtte VV, ‘Adverse Inferences in International Arbitration’ in Teresa Giovanni and Alexis Mourre (eds) *Institute Dossier VI, Written Evidence and Discovery in International Arbitration* (Kluwer Law International 2009) 195-320.
- Hunter JM, *Ethics of the International Arbitrator*, *Swiss Arbitration Association Bulletin*, No 4, (Zurich 1986).
- Karton JDH, *The Culture of International Arbitration and Evolution of Contract Law* (1st edn, Oxford University Press).
- Kaufmann-Kohler G, ‘The Arbitrator and the Law: Does He/She Know It? Apply It? How? And a Few More Questions’ 2005, 21(4) *Arbitration International* 631-638.
- Kayalı D, *Milletlerarası Ticari Tahkimde Hakemlerin Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı*, (Seçkin 2015)
- Kjos E H, “*The Role of Arbitrators and the Parties in Ascertaining the Applicability and Content of National and International Law*” in *The Interplay Between National and International Law in Investor-State Arbitration*, (Oxford University Press 2013).

- Mayer P, “Comparative Analysis of Power of Arbitrators to Determine Procedures in Civil and Common Law Systems”, in Albert Jan Van Den Berg (eds), *Planning Efficient Arbitration Proceedings: the Law Applicable in International Arbitration* (Kluwer Law International 1996).
- Park W, ‘Arbitrators and Accuracy’ 2010 1(1) *Journal of International Dispute Settlement* 25-53.
- Pekcanitez H, *Medeni Usul Hukuku* (15th edn, On İki Levha 2017).
- Şanlı C, *Milletlerarası Ticari Tahkimde Esasa Uygulanacak Hukuk*, (Banka ve Ticaret Hukuku Enstitüsü 1986).
- Şanlı C, *Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları*, (6th edn, Beta 2016).

